

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОСТІ І МОРАЛІ МОЛОДІ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ Г. ВАЩЕНКА

Трансформаційні зміни властиві і сучасній цивілізації, яка сьогодні живе в складних умовах глобалізації, інтеграції, з одного боку, а з іншого – має в своєму складі суспільства, що орієнтуються на локалізацію, релігійну винятковість, збереження й захист патріархальних канонів, на консервацію історичних соціокультурних реалій.

Усі ці процеси призводять до кризових ситуацій у державі, глибинних протиріч, катаклізмів та потрясінь. Вони спровокували такі явища, як різка поляризація раніше однорідного суспільства, невпевненість у майбутньому, соціальну тривожність, агресивність і жорстокість, нігілізм, скептицизм. Загострилася ситуація з такими соціальними хворобами, як туберкульоз, СНІД, наркоманія, алкоголізм. Діти живуть, зростають у нестабільних умовах, в умовах кризи в сфері книговидавництва, кіновиробництва, зменшення кількості бібліотек, музеїв, та збіднення їх фондів, зменшення мережі позашкільних навчальних закладів, навчальних закладів I-II рівнів акредитації. На цьому тлі виникають такі явища, як дитяча праця, торгівля дітьми, дитяча проституція, бездоглядність і бродяжництво тощо.

Ці процеси є результатом соціальної нестабільності, недовіри до регулятивних механізмів, невизначеності програм кардинального реформування суспільства у культурній сфері [1, с. 62]. Який висновок ми можемо зробити з цих реалій? Чи можемо говорити, що це – об'єктивні, незалежні від нас, педагогів, процеси? Звичайно ж, ні. Відзначаючи, що духовність і моральність людини – це не лише психологічні й педагогічні проблеми, а великою мірою суспільні, соціальні, все ж підкреслимо, що у їх вирішенні надзвичайне місце належить психолого-педагогічній науці, процесу виховання, системі освіти.

Г. Ващенко писав: “Пам'ятайте, що християнське виховання є більшим добром, ніж усі добра світу! Коли б ви навіть не мали, що лишити своїм дітям, – то як тільки подали їм справжню побожність, як тільки навчили чесної праці та правості, як тільки встерегли їх від неморальності, – то лишаєте їм у спадщині найбільше добро, яке тільки можете їм дати” [3].

Виховання – це процес повільний і непростий, що вимагає комплексного, системного підходу, тобто пов'язує багато різних компонентів. Виховання – це постійний процес, у якому вихователь допомагає дитині пізнавати свої можливості, здібності, зацікавлення; показує, як і для чого жити, щоб ставати людянішою. Іншими словами, покликання будь-якого вихователя, чи то батьків, чи то вчителів, чи кожного, хто має відношення до виховання, – це виховувати серце людини. Реалізація такої делікатної справи в свідомості українського народу просто немислима без християнських ідеалів та цінностей.

Культура українців дуже глибоко переплетена з традиціями християнського світу. Говорити сьогодні про виховання української молоді без християнських ідей – це вже неприродно, бо, незважаючи на сумні реалії теперішнього часу щодо духовної кризи, українська молодь черпала і черпає у християнстві ідеали для наслідування. Г. Ващенко не раз наголошував, що основна мета християнського виховання – це розкрити в дитині образ Божий, допомогти їй звільнитися від влади гріха. Християнська етика вчить нас, що кожна людина створена на образ і подобу Божу, що у її серці закладений глибокий талант любові. Людина у своїй сутності покликана любити. Це її дар і завдання. Християнське вчення показує, якою є справжня любов, як її можна досягнути, як наше життя нерозривно пов'язане з Богом [2]. Г. Ващенко вважав, що виховати дитину розумною, розсудливою, мудрою, – це навчити її дотримуватися Божих Заповідей. “Прагнеш мудрості ? – Дотримуй Заповіді, і Господь тобі її щедро надасть” (Сираха 1, 26). Коли Святе Письмо стає настільною книгою родини, Божі Заповіді – дороговказом у житті, така людина насправду є щаслива, бо розуміє, що життя може бути гарним, світлим, незважаючи на різні труднощі, бо будує свій світогляд не на цінностях земного життя, а на цінностях духовного життя, підвалини якого залишив нам Ісус Христос.

До загальнолюдських моральних цінностей завжди відносили ті, що відображали моральні потреби суспільного розвитку, а саме: повага до життя і свободи, відповідальність перед людьми, чесність, порядність, ввічливість, доброта, терпимість, працелюбність тощо. Цінностям діти навчаються поступово, значною мірою – в процесі копіювання вчинків дорослих, яких вони люблять і поважають, ототожнюють себе з ними. Шлях до духовності в кожній людині суто індивідуальний. Докази цього знаходимо в педагогіці Г. Ващенка, яка має багато спільного в різних народів і в різних культурах. Як свідчить історія, національно-духовні надбання народу ретельно виформовуються впродовж багатьох тисячоліть. Духовні базові цінності кожного народу акумулюються в національній культурі, зокрема в міфології, фольклорі, мистецтві, традиціях, звичаях, обрядах тощо, які мають своєрідний національний характер [1, с. 63].

Суспільне життя переконує, що без культивування таких цінностей як добро, людяність, відповідальність, почуття власної гідності, творча ініціатива, підприємливість, толерантність навряд чи можна розраховувати на поліпшення ситуації в нашій країні. Ці моральні феномени в період переходу до ринку, який ще не став цивілізованим, виконують функцію гармонізації особистих і суспільних інтересів. На жаль, незважаючи на велике значення морально-духовних цінностей у житті людей, вони ще не зайняли належного місця в системі цінностей підростаючого покоління. Нині в учнівському середовищі зростає злочинність, озлобленість, нігілістичне ставлення до принципів моралі: спостерігається крайній егоцентризм, низький рівень культури спілкування, небажання покладати на себе відповідальність,

недостатня сформованість патріотизму, втрата життєвого оптимізму та інші негативні прояви [2, с. 44].

Г. Ващенко наголошував, що в шкільній практиці спостерігається стандартизація виховного процесу, зберігаються застарілі способи передачі ціннісного ставлення до світу в готовому вигляді, відбувається підміна гуманістичної педагогіки випадковим набором виховних заходів, що перешкоджають розгортанню процесу сходження самої особистості на шляху від абстрактного до конкретного. Він уважав – школа здебільшого не зуміла повернутися до інтересів особистості, її насущних проблем. Оскільки гуманістична система цінностей сучасного суспільства носить переважно декларативний характер, вона, як і загальнолюдська культура, залишається для більшості учнів абстрактною, особистісно неприйнятною. А норму завжди встановлює авторитет, який стоїть над індивідом. Часто учень не розглядається як найбільша соціальна цінність, суб'єкт соціального життя, саморозвитку і самовизначення [3, с. 89].

Г. Ващенко наголошував, що працю педагогів можна порівняти з працею сіяча, який засіває в душу дитини зерна правди, добра, справедливості, чесності, милосердя і любові. Однак “пісна” земля навіть після вкинутого в неї найкращого добірного зерна позбавляє його первинного змісту та сили, народжуючи збіднілі та гіркуваті плоди. Подібно ж і хвора людська свідомість усі світлі ідеї, думки та наміри обмежує, спотворює, позбавляє онтологічної цінності.

Життєва практика доводить, що відсутність можливості подальшого розвитку, зокрема духовного, неминуче призводить до деградації, до повернення на нижчі, егоїстичні рівні свідомості. Безумовно, кризові явища у суспільстві співвідносяться з рівнем свідомості громадян, з їх ментальністю. Нове покоління, з яким в усі часи пов'язуються сподівання на поліпшення суспільного життя, повинне вирізнятися інтелегентністю та високим рівнем свідомості.

Список використаної літератури

1. Бойко А. М. “... Служба богам і Батьківщині” : Григорій Ващенко: альтернатива поглядів і оцінок : наук.-метод. посіб. / А. М. Бойко ; Полтав. держ. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Київ : [Б. в.], 2001. – 425 с.

2. Ващенко Григорій Григорович // Українська педагогіка в персоналіях : у 2 кн. : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. – За ред. О. В. Сухомлинської. – К., 2005. – Кн. 2 : XX ст. – С. 365–373.

3. Виховний ідеал : підруч. для педагогів, виховників, молоді і батьків. Т. 1 / Григорій Ващенко ; [авт. передм. О. Гентош] ; Всеукр. пед. т-во ім. Григорія Ващенка. – 4-е вид. – Львів : Камула, 2006. – 273 с.